

Motion till riksdagen 2020/21:3239

av **Fredrik Malm m.fl. (L)**

En liberal svensk Rysslandspolitik

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett svenskt förhållningssätt till Ryssland och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta sanktioner mot Ryssland och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en svensk Magnitskijlag och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genom EU verka för att Nord Stream 2 stoppas och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genom EU verka för att EU:s sanktioner mot Ryssland ska utvidgas till att också omfatta energisektorn och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att markera mot Rysslands behandling av civilbefolkning, framför allt oppositionspolitiker, journalister och hbtq-personer och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka civilsamhället i Ryssland och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka civilsamhället i Belarus och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Under 1900-talet stod värderingsstriden mellan öst och väst mellan liberalism och kommunism. Idag står striden mellan liberalism på ena sidan och chauvinistiska nationalisterna i dagens ryska politiska elit på andra sidan. Därtill, under de senaste åren har också den ortodoxa statskontrollerade kyrkan och den ryska regimen knutit allt närmare band vilket lett landet i en mer värdekonserverativ riktning. Ryssland har under 2000-talet gått i en alltmer auktoritär riktning. Det har fått allvarliga konsekvenser både för den egna befolkningen, det civila samhället och relationen till omvärlden.

Det asymmetriska ryska hotet

Rysslands agerande gör att det finns skäl att ifrågasätta om det landets syn och förhållningssätt till folkrätten förändrats. Bland exemplen återfinns de uppenbara såsom kriget i Georgien 2008, ockupationen av Krim 2014 men även det ryska agerande när ryska soldater beslagtogs tre ukrainska fartyg och grep besättningsmännen i Kertsundet i Azovska sjön. Genom de ryska intrången i grannländerna har man ruckat på den europeiska säkerhetsordningen – gränser har flyttats med våld. Det finns inget som tyder på att Putin tänker nöja sig med Krim, eller ens Ukraina. Hans imperialistiska ambitioner går längre än så.

De skäl som Putin angav för inmarschen i Georgien 2008 och Krim 2014 skulle likaväl kunna återopas mot de baltiska länderna. Rysslands ockupation av Krimhalvön fortsätter. Det pågår ett krig i Ukraina, och över en halv miljon ukrainska barn har skadats fysiskt eller psykiskt, uppger Unicef. Enligt FN:s uppgifter har över 10 000 personer dödats som ett resultat av konflikten och en miljon beräknas leva som internflyktingar. Under 2018 blockerade ukrainska handelsfartyg, och en upptrappning av våld och eskalerande konflikter är svår att utesluta.

Delar av Georgien har varit ockuperade av Ryssland i tio år och läget börjar alltmer likna ett normaltillstånd. Rysslands stormaktambitioner är också tydliga i fråga om Syrienkriget. Den ryska inblandningen som bland annat har bidragit till att Ryssland förlänga kriget, döda och skada tusentals i civilbefolkningen, 18 000 människor har dött till följd av ryska flygbomber varav hälften är civila enligt SOHR. Tillsammans med Iran agerar Ryssland för att legitimera det illegala styret av president Bashar al-Assad. Även para-militära företag som Wagner-group används för att undgå politiska komplikationer, insyn och allmänhetens kännedom om förlustsiffror. Wagner-group har bland annat använts i Donbass, Syrien och Libanon.

Liberalerna vill att Sverige inom ramen för EU agerar kraftfullt för att fördöma det ryska våldet samt verka för att Syrien får välja sin ledare genom fria demokratiska val.

Missnöje

Coronapandemin och sjunkande oljepriser har slagit hårt mot rysk ekonomi. De välbehövliga reformer som Putin lovat genomföra har skjutits på framtiden.

Folkomröstningen i juli gav visserligen Vladimir Putin möjlighet att sitta kvar som president även efter 2024, men hans opinionssiffror är låga. I maj 2020 var de nere på 59 procent. Senast de nådde sådana nivåer var 2011 då ryssar höll stora demonstrationer och krävde Putins avgång.

Opinionsundersökningar om det ryska folkets uppfattning om sitt politiska system visar även att svarsalternativet ”Ingen ordning, växande anarki” ökat från 16 procent år 2015 till 38 procent 2020.

I staden Chabarovsk, beläget vid gränsen mot Kina, har demonstrationer mot Putin och Kreml hållits sedan den 9 juli i år. Detta efter att guvernören Sergej Furgal gripits och förts till Moskva för att ställa inför rätta. Furgal vann överraskande över Kremles kandidat i guvernörsvalet 2018 och nu demonstrerar tiotusentals människor mot gripandet och kräver Putins avgång.

Det finns med andra ord vissa tecken på rysk inrikespolitisk instabilitet.

Belarus

Belarus har som suverän stat rätt att forma sitt eget öde, och skälet till att landet nämns i denna motion beror enbart på Rysslands inblandning.

Valet i Belarus den 9 augusti var varken fritt eller rättvist. Aleksander Lukasjenko har hotat, fängslat, förföljt och fördrivit oppositionsledare. Regimen har försökt att slå ned de fredliga protesterna mot valresultaten, men ändå fortsätter de. Efter 26 års diktatur har folket i Belarus fått nog. Liberalerna välkomnar att EU vägrar acceptera valresultatet. Detta är en historisk möjlighet för demokrati i Belarus och därför måste de demokratiska förkämparna i landet få allt tänkbart stöd så att fria och rättvisa val kan hållas. Vi ändrar inte längre gränser i Europa mot folkens vilja.

Belarus har en framskjuten position för Ryssland både militärstrategiskt och utrikespolitiskt. Belarus ingår i CSTO, Collective security treaty organization, och Euroasiatiska ekonomiska unionen. Att Belarus är det land som står närmast Ryssland visar även den union som länderna ingick 1996.

Ur Kremls synpunkt vore det därmed en katastrof om Belarus skulle få en demokratisk ledning som närmar sig Nato eller EU. Militärstrategiskt skulle det innebära att Ryssland förlorar det strategiska djup som Belarus utgör, men också att försörjningsleden till Kaliningrad skärs av. Dessutom vore det en prestigeförlust för Rysslands status som en av de ledande länderna i världen.

Om demonstranterna i Belarus kan tvinga fram en förändring i landet kan det också inspirera till liknande folkresningar i Ryssland, eller i andra länder inom den ryska intressesfären. Därför ligger det i Kremls intresse att det folkliga upproret i Belarus slås ner alternativt ebbar ut.

Hitintills har Ryssland reagerat genom truppörflyttningar till gränsen mot Belarus. Det rör sig mestadels om inrikes trupp, nationalgardet och kravallpolisen Omon, som skulle kunna slå ner en folklig revolution.

Exakt om eller hur Ryssland kommer agera om demonstrationerna i Belarus fortsätter är oklart. Det går dock att förutsätta att Kreml kommer ingripa om utvecklingen fortsätter och/eller inbördeskrig bryter ut.

Ryssland har då intresse av att hindra västs stormakter i Nato att lägga sig i. Även Försvarsberedningen varnar i sin rapport Värnkraft för en sådan utveckling: ”Sverige blir oundvikligen påverkat om en väpnad konflikt och krig uppstår i vårt närområde.” Liberalerna anser att detta visar hur viktigt det är att omvärlden stöder de demokratiska krafterna i Belarus, liksom i Ryssland.

Desinformation

Det pågår en massiv desinformationskampanj på internet i den ryska regeringens regi. Det sprids dimridåer, mer eller mindre trovärdiga, om vad som händer i omvärlden. Bakom detta ligger ett tvådelat syfte: internt i Ryssland handlar det om att skapa stöd för sittande regims agerande, externt bidrar det till att vilseleda opinion och beslutsfattare. Målet är att det ska bli svårare att lita på någonting överhuvudtaget. Säpo uppger att Ryssland bedriver ett psykologiskt krig mot Sverige.

Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI, beskriver hur Ryssland under de senaste tio åren har upprustat sin militära förmåga. Ryska stridskrafter uppvisar ett alltmer aggressivt militärt övningsmönster såväl på och över Östersjön som globalt. Sverige, liksom

våra nordiska grannländer, har utsatts för upprepade kränkningar i luften och till sjöss. Ryssland fortsätter att frakta vapen och personella resurser över gränsen till Ukraina och befäster genom militära installationer sin ställning i de georgiska utbrytarrepublikerna Abchazien och Sydossetien. Ryssland vägrar ta avstånd från separatisterna i de östra delarna av Ukraina och i de georgiska utbrytarrepublikerna. Samtidigt har Ryssland genomfört militärövningarna Zapad 2017 och Vostok 18 som har mobiliserat hundratusentals man. Syftet med övningarna har bland annat varit att öva angrepp gentemot Sverige. Landet har en kärnvapenretorik som andra kärnvapenmakter inte har. Det antyds ofta att man kan komma att använda dem och att andra länder kan bli mål. Hotet från Ryssland är dock inte enbart militärt. Säpo har i sin årsrapport angivit Ryssland som ett av de tre länder som bedriver det mesta underrättelsearbetet mot Sverige. Underrättelsethotet är brett och innefattar sådant som signalspaning, inhämtning via sociala medier, påverkans operationer, rekryteringar av spioner etc. Sverige behöver en politik som bemöter såväl den militära hotbilden som underrättelsethotet från Ryssland.

Situationen för mänskliga rättigheter i Ryssland

Grundläggande rättigheter förvägras medborgarna och mediernas frihet har inskränkts kraftigt. Ryssland rankas som en ”icke-fri” stat i det välrenommerade institutet Freedom Houses utvärdering Freedom of the World för 2018 och noterar lägre ranking än exempelvis grannländerna Kazakstan och Belarus. Den nationalistiska propagandan dominerar medielandskapet, medan fri och kritisk journalistik pressas tillbaka. Minst tre internetanvändare dömdes 2016 till fängelsestraff efter att ha publicerat så kallat extremistiskt innehåll om Ukraina på sociala medier. Situationen för hbtq-personer i Ryssland är idag mycket svår. Lagar har skärpts och hbtq-organisationer har svårt att verka i landet. I Tje-tjenien är situationen särskilt alarmerande. Enligt tidningen Novaja Gazeta riskerar den som är öppen med att hen inte är heterosexuell med stor säkerhet att drabbas av våld, mord och trakasserier. Det är en trend som tyvärr har eskalerat under senare år. Förföljelsen av sexuella minoriteter i Ryssland är fullständigt oacceptabel och den svenska regeringen måste klargöra detta för Ryssland och utöva påtryckningar på landets regim om att förbättra situationen för landets hbtq-personer. Situationen är även särskilt svår för den krimtatariska gruppen på det av Ryssland ockuperade Krim. Krimtatarerna är ett, till övervägande del muslimskt turkspråkigt folk. Under den nazistiska ockupationen av Krim anklagades krimtatarerna för att vara nazistiska medlöpare och deporterades till Uzbekistan. I dag symboliserar de motståndet mot den ryska ockupationsmakten. Det har lett till godtyckliga arresteringar, försvinnanden och trakasserier. Denna oheliga allians mellan den ryska regimen och rysk-ortodoxa kyrkan drev bland annat igenom en lag som mildrar straffet för våld i hemmet. Att misshandla en familjemedlem har därmed jämförts med böter för felparkering. Detta legitimerar våld och stärker föreställningen att mannen är familjens överhuvud. Detta är en djupt problematisk utveckling i Ryssland som dessutom tenderat att eskalera de senaste åren. Den svenska riksdagen behöver ta varje tillfälle i akt att markera mot detta. Det är i ljuset av detta särskilt problematiskt att Ryssland åter har blivit insläppta som fullvärdiga medlemmar i Europarådet med stöd av bland andra svenska socialdemokrater.

Liberalerna anser att det istället behöver införas en så kallad Magnitskijlag för att kunna rikta sanktioner mot enskilda företrädare för den ryska regimen som begått grova överträdelser mot mänskliga rättigheter. Sanktionerna innebär bland annat att personerna i fråga får inreseförbud och frysta tillgångar.

Betydelsen av ett starkt civilsamhälle

Idag är det ryska civila samhället svagt och det politiska motståndet fragmenterat.

Utrymmet för det civila samhället, oppositionella och oliktankande har kringskurits alltmer. Det innebär bland annat godtyckliga arresteringar för iscensatta brott, skatte-razzior, stämpling som utländska agenter. Det har till exempel drabbat Aleksej Navalnyj som anklagats för t.ex. skattebrott. Jurij Dmitrijev som är en av de mest framträdande historikerna i Ryssland ifråga om att blottlägga kommunismens brott mot mänskligheten under Stalintiden.

Den ryska oppositionspolitikern Aleksej Navalnyj har förgiftats med det kemiska stridsmedlet novitjok, ett gift som är utvecklat i Sovjet på 70-talet och kontrolleras av den ryska säkerhetstjänsten.

Det är dock bara det senaste förgiftningen av människor som ansetts vara misshagliga för den ryska regimen. Den före detta agenten Aleksandr Litvinenko och dubbelagenten Sergej Skripal och hans dotter Julia förgiftades av ryska FSB-agenter i Storbritannien. Journalisten Jurij Sjtjekotjichin, oppositionsaktivisterna Vladimir Kara-Murza och Pjotr Verziolv förgiftades i Ryssland. Bara denna lista borde vara nog för kännbara EU-sanktioner mot de styrande i ett Ryssland som betar sig allt mer hotfullt både mot omvärlden och sina egna medborgare.

Civilsamhällesorganisationer i Ryssland

Situationen för icke-statliga organisationer som verkar i Ryssland är mycket svår. Därför var det glädjande att riksdagen antog Liberalernas yrkande i motion 2015/16:2266 om att Sverige bör öka stödet till organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter i Ryssland.

Det är ett mycket viktigt uppdrag. Sedan 2012 registreras alla politiska organisationer som får finansiering från utlandet som ”utländska agenter”. Det har drabbat bland annat Nordiska ministerrådet, som mellan 1995 och 2015 var representerat i Ryssland. Sverige behöver dock vika en ännu större del av biståndsbudgeten till att stödja det civila samhället i Ryssland. Utan ett starkt och livskraftigt civilt samhälle kommer det inte finnas några demokrater att ta över ett framtida demokratiskt Ryssland. Ett sätt att ytterligare stärka det ryska framtida civila samhället är att inrätta stipendieprogram för ryska unga akademiker och framtida makthavare. Idag finns delvis ett sådant program inom ramen för Svenska institutets Visbyprogram, men det behöver renodlas och utökas.

EU behöver stärka sin roll

Liberalerna anser att sanktionerna mot Ryssland bör utvidgas till att innefatta fler företag i energisektorn. Energipolitiken är för Ryssland ett mycket användbart maktmedel. Under 2006 avbröts gasleveranser till Ukraina, i ett försök att få landet att avstå från att ingå associeringsavtal med EU. Gasen sinade i ett antal EU-länder. I takt med att den ryska ekonomin blir alltmer pressad är det inte omöjligt att vi får se fler liknande påtryckningar.

Bygget av ännu en rysk gasledning i Östersjön, Nord Stream 2, pågår. Detta är mycket oroande. Bygget strider mot svenska säkerhetspolitiska intressen, såväl som syftena bakom EU:s energiunion. Sverige behöver inte mer rysk närvaro i Östersjön,

och Europas beroende av rysk gas ska inte ytterligare öka. Vi säger nej till Nord Stream 2 och uppmanar regeringen att genom EU verka för att projektet inte fullföljs.

Utvecklingen i Ryssland innebär sammantaget en svår balansgång. Samtidigt som Sveriges vänskap med det ryska folket behöver vara starkare än någonsin, måste våra företrädare i alla kontakter vara tydliga i sin kritik mot den auktoritära regimen och vår beredskap kraftigt höjas. Men skarp och saklig kritik bör kombineras med ökade mellanfolkliga relationer. Vi vill uppmuntra fler kontakter mellan Sverige och Ryssland som bland annat kan stärka det civila samhället. Det är inte det ryska folket Liberalerna har något otalt med. Det är Putins auktoritära regim.

Fredrik Malm (L)

Johan Pehrson (L)

Lina Nordquist (L)

Christer Nylander (L)

Allan Widman (L)

Maria Nilsson (L)

Gulan Avcı (L)

Mats Persson (L)